

BESZÁMOLÓ
A HUNGARO-SOUTH AFRICAN
ANCIENT TEXT STUDY GROUP
ELSŐ KONFERENCIÁJÁRÓL

Persecution, Passion and Epiphany in Early Jewish Literature
2017. szeptember 20-22. Budapest

BOZÓ RÉKA

A Károli Gáspár Református Egyetem Hittudományi Kara adott otthont 2017. szeptember 20-22. között a *Persecution, Passion and Epiphany in Early Jewish Literature* című nemzetközi konferenciának, mely a dél-afrikai North-West University és a KRE közös összefogásával valósult meg.

A nemzetközi kutatócsoport létrehozásának ötlete 2015-ben született meg, amikor Prof. Dr. Pierre Jordan, a North-West University oktatója Magyarországra látogatott a kétévenként megrendezésre kerülő *International Society for Deuterocanonical and Cognate Literature* konferenciájára. Ő volt az, aki kezdeményezte a műhelycsoport alapítását magyar és dél-afrikai professzoroknak, illetve PhD hallgatóknak, és aki megszervezte a társaság első találkozóját kollégája, Prof. Dr. Nicholas Allen és a KRE rektorhelyettese, Prof. Dr. Zsengeller József segítségével.

A konferencia tizenhét előadásból állt, és jelen volt a KRE, illetve a North-West University professzorain kívül még Prof. Dr. Johann Cook, professor extraordinarius a dél-afrikai Stellenbosch Egyetemről; Prof. Dr. Steve Mason a holland Groningeni Egyetemről; Prof. Dr. Friederich Vincenz Reiterer, professor emeritus a Salzburgi Egyetemről; Prof. Dr. Jan Willem van Henten az Amszterdami Egyetemről; továbbá Dr. Buzási Gábor, egyetemi adjunktus az Eötvös Lóránd Tudományegyetemről.

A kutatócsoport prezentált munkái elsősorban szövegközpontú elemzések voltak a hellenisztikus zsidó irodalomról, időnként átnyúlva a filológia és hermeneutika tudományterületeire. Tanulmányaikat az üldöztetés, a zsidó- és antik görög kultúra és gondolkodásmód különbségeinek kérdéskörére fűzték fel. A konferencia esszenciáját remekül adta át Briton Riviere *Daniel in the Lion's Den* festménye, melyet a szervezők az esemény plakátjaként használtak.

A három nap leforgása alatt elhangzott prezentációkat öt nagyobb, egymással összefüggő tematikus egységre lehetett felosztani. Prof. Dr. Friederich Vincenz Reiterer („*Let Us Test Him with Cruelty and with Torture*”) vitaindító előadása alapozta meg az első témát, mely egyben a konferencia nevét is ihlette: zsidóüldözés

a Kr.e. 2. században, szenvedés és igazságtalanság. Kutatásában a címként használt bibliai idézet (Bölcs 2:19) apropóján mutatta be, hogy a hellenizmus korának felfogása szerint a hatalom és jog kéz a kézben járt, vagyis az igazság mindig az erősebb oldalán állt. „The strong do what they want, the weak do what they must.” Ebből a nézőpontból válik világossá, hogy a zsidóüldözések kegyetlensége nem számított a görögök szemében embertelennek és igazságtalannak, ugyanis a zsidóság volt a térségben a kiszolgáltatott kisebbség.

Prof. Dr. Gideon R. Kotzé (*Images of Human and Divine in Masoretic Texts and LXX Lamentations 3:52-66*) a Siralmak könyvének egy részletét (Sir 3:52-66) vizsgálta, mely a meghurcolt, haldokló lírai én narratívájában erős képi és metaforikus nyelvezettel írja le a magára hagyatottságát Isten által, majd az Úr megváltását és bosszúját üldözőin.

Prof. Dr. Jeremy Punt (*Paul the Jew, Power of Evil and Rome*) amellett érvelt, hogy Pál leveleit nem pusztán mint keresztény teológiai értekezéseket szabad értelmezni, hanem olvasásukkor figyelembe kell venni az apostol zsidó és római gyökereit is, mert e két nézőponttal együtt érthető csak meg a hozzáállása a hatalom gonoszságához.

Prof. Dr. Steve Mason (*Pathos and Passions in Josephus' Judaeen War: A Tragic Vision of History and Politics*) azt bizonyította be, hogy Josephus Flavius *De bello Judaico* című kötetében tudatos írói fogásként használja a pátoszt; művészi precizitással adagolja, illetve keveri a szenvedélyt és testi-lelki szenvedést, így mutatva be a háború tragikus voltát.

Ez az előadás vezet át minket a következő nagyobb témakörhöz, Josephus Flavius, a Kr.u. 1. század legjelentősebb zsidó történetíró műveihez. Prof. Dr. Zsengellér József (*Hellenistic Persecution of the Samaritans According to Josephus Flavius*) tanulmányában Josephus két, a hellenizmus korában szamaritánus-üldözésről feljegyzett történetét elemezte, majd a korszak vallási és politikai helyzetét figyelembe véve arra a következtetésre jutott, hogy a művek nem valós események feljegyzései, hanem pusztán irodalmi fikciók.

Prof. Dr. Karasszon István (*Heroism and Literary Technique in the Presentation of the Religious War in the Second Century BCE*) két szöveget vizsgált meg: a Makkabeusok első könyvét és Josephus-tól a *De bello Judaico*-t. Mindkét mű ugyanarról az eseményről, vagyis a Kr.e. 168-ban a zsidóság és Szeleukidák között kirobbant háborúról szól, azonban mindkét forrás más nézőpontból írja le a történéseket, narratívájuk miatt sokszor erősen túloznak, emiatt lehetetlenség belőlük rekonstruálni a pontos történelmi eseményeket.

A Makkabeus felkelést elbeszélő deuterokanonikus szövegekkel több előadó is behatóbban foglalkozott. Dr. Eugene Coetzer (*Victorious Victims and Prayers for the Deceased: Possible Links Between Conceptual Tension and Progressive Doctrine in 2 Maccabees 12*) azt mutatta be, hogyan használja a szerző a Makkabeusok második

könyvében a kognitív disszonanciát mint lírai eszközt. A szociálpszichológiában meghonosodott fogalom azt az állapotot írja le, mikor egy új tapasztalat ellentmond a korábbi ismereteknek, ezáltal belső feszültséget teremtve, melyet az alany igyekszik valahogy feloldani. A Makkabeusok második könyvében az alapvető elképzelés szerint Júdea serege legyőzhetetlen, mert az Úr velük van. Az új információ, mellyel azonban szembesülniük kell az, hogy az ellenség mégis legyőzte és megölte a katonákat. Ezt a disszonanciát a mű az új tapasztalat átértelmezésével oldja meg: a feltámadásban való hit által Júdea harcosainak halála immár nem számít vereségnek.

Prof. Dr. Pierre J. Jorjaan (*Passion, Persecution and Epiphany in the Death of Antiochus IV Epiphanes*) a 2Mak 9-ben kereste a drámai irónia lírai eszközének jellegzetességeit, versről-versre fejtve fel, hogyan realizálja fokozatosan IV. Antiokhosz Epiphánész azt, amivel az olvasó már tisztában van – vagyis hogy Jeruzsálem meghódításának dicsősége helyett csúfos és szenvedéssel teli halál vár rá.

Prof. Dr. Jan Willem van Henten (*Martyrs, Religion and Politics*) előadásában amellet érvelt, hogy a mártíromság ugyanannyira szól a vallásról, mint a politikáról. Elmondása szerint a legjobban ezt a Makkabeusok könyve támasztja alá, ahol a vallási és nemzeti identitás megegyezik, így a vértanúság egyenlő a hazafisággal.

Prof. Dr. Hans van Deventer (*Spare a Story for the Martyrs: Rethinking the Near Persecution Narratives in the Book of Daniel*) a Dániel könyvében lévő mártír, vagyis majdnem mártír történeteket vette górcső alá, bevezetve ezzel a negyedik témát, az Ószövetség legkésőbbi keletkezésű kanonikus könyvét, mely felépítésének elemzésén keresztül került bemutatásra, hogy Dániel és társainak megpróbáltatásai a Kr.e. 2. század mártírság irodalmának nyomait viselik magukon.

Dr. Manitza Kotzé (*Us and Them: Food and Identity in Times of Persecution*) előadásában arról beszélt, hogy az étel – a zsidóság esetében a szigorú étkezési szabályok – hogyan tükrözi vissza a kultúrát, és ezáltal hogyan válik az identitás részévé. Dániel könyvét hozta példának arra, hogyan tudja az étkezés megerősíteni a vallási identitást egy olyan környezetben, ahol az másképp elveszhetne.

Prof. Dr. Marius Nel (*Jewish Apocalypses from the Second Century BCE as an Epiphany for Persecuted People*) kutatásában Dániel látomásain keresztül az apokaliptikus irodalmat vizsgálta, közelebbről annak bölcsesség-irodalomba visszanyúló gyökereit, a műfaj megkülönböztető jegyeit a profetikus irodalomtól, illetve kialakulásának történelmi-kulturális okait.

Hasonló komparatiztika állt az utolsó előadások fókuszában is. Prof. Dr. Johann Cook (*The LXX of Proverbs in the Light of Antiochus Epiphanes' Devastating Reforms*) többek között arról értekezett, hogy a Példabeszédek könyvének *Septuaginta* szövegében található hozzátoldott görög sorok és versek magának a görög fordítónak a munkái, aki a hellenista és zsidó kultúrában és irodalomban egyaránt jártas személy lehetett.

Dr. Buzási Gábor (*Pilpul and Eros: Philo on the Desire for Truth Against the Literalists*) Alexandria-i Philón munkásságával, közelebbről a szimbolikus Biblia-értelmezésével foglalkozott. Példaként az Ex 22:25-27 részletét hozta fel, melyben egy érdekes – az Ószövetségben több alkalommal is felemlített – szokásról olvashatunk: egy ruhadarab (MT [תלבוש], LXX [ἱμάτιον]) zálogba adását egy fogadalom megkötésekor. A literalisták szó szerinti értelmezést elvetve Philón a *De Somniis I* című művében az allegorikus értelmezés mellett érvel, és a ruhadarabot a *logos*-nak felelteti meg.

Prof. Dr. Balla Ibolya (*Fate of Two Cities: The Description of Jerusalem and Babylon in Second Temple Songs of Zion*) a Sion énekek jellegzetességeit elemezte három forrás – Jeremiás 50-51, Ézsaiás 41 és Báruk 4-5 – szövegének részletes összehasonlításával.

Dr. At Lamprecht (*The Conception of a Spatial Centric Essence for a Divine Epiphany in the Hebrew Bible: A Comparison Between Exodus 3 and Job 1-2*) két bibliai részlet – Exodus 3 és Jób 1-2 – példáján keresztül mutatta be, hogy az epifánia leírása tükrözi a kulturális közeget, azt, hogy az adott népcsoport hogyan látta a világ működését, és így milyen szimbolikus képekben gondolkodik.

Végül pedig Prof. Dr. Nicholas Peter Legh Allen (*Passion, Persecution and Epiphany: the David and Bathsheba Affair According to LXX, Josephus and the Rabbinis*) Dávid és Betsabé ikonikus történetének három különböző forrását vetette össze, arra a következtetésre jutva, hogy mindhárom szövegkorpusz más nézőpontból írta meg a történetet: a Septuaginta narratívája vallási színezetű, míg Josephus Flavius az *Antiquitates Judaicae*-ben történelmi rekonstrukcióra törekedett, a rabbinikus irodalom pedig jogi-politikai szemszögből próbálta magyarázni az eseményeket.

A kellemes hangulatban és családias légkörben zajló konferencia célja a hellenizmus zsidó irodalmával foglalkozó *Hungaro-South African Ancient Text Study Group* nemzetközi összefogással elért kétéves munkájának lezárása és eredmények megosztása volt – remélhetőleg nem az első és egyben utolsó alkalommal. Az elhangzott értekezések, a tervek szerint, egy angol nyelvű tanulmánykötetben, a Brill Press nyomtatásában jelennek meg.

RECENZIÓK
